

ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.717: 330.3

Олександр ДЗЮБЛЮК

РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтовано відновлення інноваційного потенціалу країни як одне із ключових завдань сучасної економічної політики держави, оскільки саме застосування інновацій є важливою умовою успішної підприємницької діяльності та отримання країною конкурентних переваг на світовому ринку. Зазначено, що предметом дослідження є роль банківської системи, кредитна активність якої може слугувати потужним джерелом фінансових ресурсів для забезпечення інноваційної діяльності як головного чинника стимулювання інвестицій та економічного зростання. Вказано, що мета роботи полягає в обґрунтуванні належних теоретико-методологічних підходів до розуміння ролі банківської системи у механізмі стимулювання інноваційного розвитку економіки.

Проаналізовано критично сучасний стан інноваційної активності в Україні та систематизовано основні фактори, що мають стримуючий ефект на інноваційний розвиток економіки. Акцентовано увагу на недостатності фінансування інноваційної діяльності, неефективній структурі національної економіки, недостатній підтримці з боку держави.

Відсутність належного рівня фінансування інноваційної діяльності підприємств визначено у якості одного із головних обмежень на шляху впровадження нововведень і підвищення інноваційного потенціалу. Наголошено, що обмеженість обсягів власних коштів і об'єктивні труднощі у залученні сторонніх фінансових ресурсів інвесторів зазвичай є головними причинами низького ступеня інноваційної активності підприємств в Україні.

Аргументовано, що саме банківська система може виступати головним інституційним елементом інноваційної інфраструктури, що володіє належним організаційним, технологічним і фінансовим потенціалом, достатнім для акумулювання і перерозподілу тих інвестиційних ресурсів, які необхідні для активізації інноваційного процесу в масштабах національного господарства.

Визначено переваги банків у порівнянні з іншими учасниками фінансового ринку, що зумовлює ключову роль банківської системи в інноваційному розвитку економіки. Сформульовано сукупність організаційно-інституційних та економічних заходів,

---

© Олександр Дзюблук, 2019.

реалізація яких на макро- і мікрорівні може сприяти активному залученню банківської системи до механізму стимулювання інноваційних процесів.

Ключові слова: *інновації, банківська система, кредитування інновацій, інноваційний проект, державне гарантування, економічний розвиток, кредитний ризик, економічна політика.*

JEL: G21, G24, O31

Постановка проблеми в загальному вигляді. Інновації є ключовим ресурсом сталого економічного розвитку. Лише активізація та ефективне використання інноваційного потенціалу країни здатні забезпечити її безповоротний рух траєкторією від стабілізації до зростання економіки та забезпечення добробуту населення і високих соціальних стандартів. Прогресивна роль науки, інновацій та технологій у національних економіках у XXI ст. визначається тим, що екстенсивні чинники зростання, такі як збільшення чисельності зайнятих у виробництві, масштабів видобутку і освоєння непоновлюваних ресурсів та енергоносіїв, розширення нових площ родючих земель, запасів прісної води та ін. у світовому масштабі наближаються до максимального рівня використання. Тому одним із ключових завдань сучасної економічної політики держави має бути відновлення інноваційного потенціалу країни для того, щоб не тільки створювати окремі зразки наукомістких, технічно складних виробів, але і забезпечувати можливості розробки і реалізації сучасних інвестиційних проектів, котрі б дозволяли виробляти і реалізовувати інноваційну продукцію на внутрішньому і світових ринках.

Досвід економічно розвинених країн та країн із перехідною економікою свідчить про те, що ефективне функціонування висококонкурентних національних економік на інноваційних засадах можливе лише на основі державного регулювання і підтримки. При цьому основними напрямками державної політики в галузі інноваційного розвитку національної економіки є, зокрема: створення сприятливого економічного та правового середовища для учасників інноваційної діяльності, включаючи захист прав інтелектуальної власності; формування належної інфраструктури для підтримки розвитку різних форм інноваційно-технологічного підприємництва, в тому числі малих інноваційних підприємств; удосконалення системи державної підтримки комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, підготовки виробництва і виходу на ринок інноваційної продукції. Це означає, що ефективність використання науково-технічних досягнень зумовлюється не лише рівнем наукових досліджень і розробок, але й комплексом певних технічних, виробничих, організаційних, маркетингових і фінансових операцій, які в сукупності визначають інноваційний процес та є його невід'ємними елементами.

Особливе місце у цьому процесі належить фінансовому забезпеченню інноваційної діяльності, адже будь-яка політика, в тому числі й у сфері інновацій, потребує належного обсягу фінансових ресурсів. Вона може здійснюватися як у прямій (державне фінансування науки, передових технічних розробок, а також інститутів комерціалізації інноваційних продуктів), так і в непрямій формі (податкові та інші пільги для різних суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності). У цьому зв'язку надзвичайно

важлива роль належить саме банківській системі країни, кредитна активність якої може слугувати потужним джерелом фінансових ресурсів для забезпечення інноваційної діяльності як головного чинника стимулювання інвестицій та економічного зростання. Тому саме підвищення ролі банківського сектора у соціально-економічному розвитку країни може визначити успіх модернізації виробництва і перспективи інноваційного зростання української економіки.

Аналіз досліджень і публікацій, де започатковано розв'язання проблеми.

Актуальним проблемам теорії й практики інноваційного розвитку економіки, а також сукупності факторів, що забезпечують як формування, так і ефективну реалізацію потенціалу нових наукових ідей і винаходів в інтересах забезпечення економічного зростання і підвищення якості життя, присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів, зокрема таких, як Л. Антонюк [1], Л. Белова [2], О. Біловодська [3], О. Владимир [4], Г. Возняк [5], Д. Галкін [6], В. Геєць [7], Дж. К. Гелбрейт [9], П. Друкер [12], І. Єпіфанова [14], С. Ілляшенко [16], Ю. Ковальов [17], А. Маршал [18], П. Микитюк [19], О. Орлов [21], Й. Шумпетер [24] та багатьох ін.

Визначення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на вагомий внесок цілого ряду науковців у дослідження проблематики інноваційних засад економічного розвитку і державної політики, спрямованої на стимулювання і активізацію інноваційно-інвестиційної діяльності, залишаються недостатньо вирішеними ряд проблем, пов'язаних із формуванням повноцінної інфраструктури національної інноваційної системи, особливо в частині забезпечення інноваційного розвитку належними фінансовими ресурсами. У цьому зв'язку саме роль банківської системи як ключової ланки у механізмі формування і перерозподілу грошових ресурсів та активізації інвестицій та інновацій має перебувати у центрі дослідження питань, пов'язаних із оптимізацією регулятивного впливу державної політики на стимулювання інноваційної діяльності як основного драйвера сучасного економічного розвитку.

Мета дослідження. Обґрунтування належних теоретико-методологічних підходів до розуміння ролі банківської системи у механізмі стимулювання інноваційного розвитку економіки та розробка адекватного фінансового інструментарію, який має стимулювати інноваційні процеси, є важливим завданням наукової роботи. Це дослідження може слугувати необхідним теоретичним фундаментом для ефективної реалізації державної економічної політики, спрямованої на побудову принципово нових напрямів взаємодії учасників розширеного відтворення шляхом формування належних умов для підвищення ролі банківської системи у стимулюванні інновацій як ключової передумови модернізації економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан і динаміка розвитку світового господарства демонструє величезні конкурентні переваги тих країн, які активно та цілеспрямовано розвивають власні національні господарства на інноваційних засадах, адже інноваціями (англ. «innovation» – нововведення, новаторство) є за суттю досягнення різних напрямів науки, застосування яких підвищує ефективність функціонування усєї соціально-економічної системи країни, включаючи підприємства, організації та цілі галузі національної економіки.

Досить тривалий час в економічній теорії поняття економічного розвитку ототожнювалося з поняттям економічного зростання. Першим, хто розмежував ці поняття, був Й. Шумпетер [24], котрий стверджував, що економічне зростання – це збільшення виробництва і споживання одних і тих же товарів та послуг з часом, а економічний розвиток – це передусім поява чогось нового, невідомого раніше, тобто інновація.

Протягом усього генезису людської цивілізації рушійною силою економічного розвитку були саме інновації. Однак саме на сучасному етапі розвитку світового господарства застосування інновацій стало надзвичайно важливою умовою успішної виробничо-господарської діяльності, оскільки вони дозволяють підприємствам підтримувати настільки високий рівень конкурентоспроможності, щоб освоювати нові ринки збуту та постійно розширювати сфери своєї активності. Нині основними критеріями конкурентоспроможності на світовому ринку стають здатність до впровадження нововведень, новизна вироблених товарів і послуг, що надаються, а також технічний рівень виробництва, тобто інноваційний потенціал. Крім того, інноваційна діяльність підприємств сама собою є чинником підвищення їх капіталізації за рахунок очікувань інвесторів майбутніх високих прибутків.

Але не слід зводити значення інновацій лише до їхнього впливу на результати бізнесу, оскільки в основі інноваційної економіки лежить ще і продукування людського капіталу високої якості, що забезпечується високим базовим рівнем розвитку освіти та його вдосконаленням у сфері наукових досліджень і розробок. Знання набувають величезного значення як ключовий фактор виробництва, джерело нововведень та основна характеристика якості людського капіталу. Результатом цього процесу власне стає заміщення традиційного матеріального і природного капіталу людським, що і є визначальною ознакою інноваційної економіки, передбачаючи якісно новий розподіл функцій між її учасниками.

Хоча за останній період часу Україна дещо покращила свої позиції у Глобальному індексі інновацій, який щороку складається Всесвітньою організацією інтелектуальної власності та міжнародною бізнес-школою «Insead», і зайняла у 2018 р. 43 позицію (порівняно із 56 місцем у 2016 р.) [25], та все ж сучасний стан інноваційної сфери економіки можна охарактеризувати як вкрай незадовільний, адже спостерігається постійна тенденція до скорочення витрат на наукові дослідження і розробки, зменшення питомої ваги підприємств, що здійснюють впровадження нововведень, а відтак має місце як зниження ефективності інвестицій зокрема, так і результатів економічного розвитку країни загалом (табл. 1).

Як видно із наведених у табл. 1 даних, питома вага підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність, перебуває на неприпустимо низькому рівні, що нарівні із мізерними сумами витрат на інновації має своїм негативним наслідком низьку ефективність капітальних інвестицій, адже при таких обсягах фінансування наукових досліджень і розробок, придбання машин, обладнання та інтелектуальної продукції навряд чи слід сподіватися на досягнення у найближчому майбутньому якихось

вагомих результатів щодо якісної зміни технологічних засад виробництва. Цілком очевидно, що це не може не позначатися і на темпах зростання ВВП, які перебувають у межах статистичної похибки, та високому рівні безробіття серед працездатної частини населення.

Таблиця 1

**Показники витрат за напрямками інноваційної діяльності
та динаміка економічного розвитку і ефективності інвестицій**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	16,2	17,4	16,8	16,1	17,3	18,9	16,2
Загальна сума витрат на інновації, млн. грн., в тому числі:	14333,9	11480,6	9562,6	7695,9	13813,7	23229,5	9117,5
– ліцензії і розробки	1079,9	1196,3	1638,5	1754,6	2039,5	2457,8	2169,8
– придбання інших зовнішніх знань	324,7	47,0	87,0	47,2	84,9	64,2	21,8
– придбання машин обладнання та програмного забезпечення	10489,1	8051,8	5546,3	5115,3	11141,3	19829,0	5898,8
– інші витрати	2440,2	2185,5	2290,9	778,8	548,0	878,4	1027,1
Рівень безробіття, %	8,7	8,2	7,8	9,7	9,5	9,7	9,9
Темпи зростання ВВП, %	5,5	0,2	0,0	-6,8	-9,9	1,8	2,5
Індекс капітальних інвестицій, % до попереднього року	118,8	108,3	88,9	75,9	98,3	118,0	122,1

Джерело: наведено за [13; 20].

Тому на сьогодні немає достатніх підстав стверджувати про перспективи забезпечення у нашій країні динамічного сталого зростання, підвищення конкурентоспроможності продукції, якості життя суспільства, технологічних проривів у промисловості та інтенсивного освоєння результатів наукових досліджень і розробок, адже сприйнятливість бізнесу до нововведень залишається на вкрай низькому рівні.

Серед основних факторів, що мають стримуючий ефект на інноваційний розвиток економіки, можна відзначити такі:

– по-перше, недостатність фінансування інноваційної діяльності підприємств, що пов'язано із високою вартістю впровадження і освоєння нововведень, а також

довготривалим періодом їх окупності, у зв'язку із чим підприємства, не маючи власних ресурсів, не спроможні активно залучати кошти кредиторів та інвесторів через відсутність гарантій повернення позик і отримання дивідендів, оскільки інноваційна діяльність зазнає значно вищого рівня ризиків;

– по-друге, неефективна структура національної економіки, за якої основні інвестиції й фінансові потоки зосереджуються в експортно-орієнтованих галузях, що виробляють переважно технологічно відсталу продукцію із низьким ступенем кінцевої переробки (АПК, хімія, металургія), а притік капіталу у розвиток секторів, котрі визначають сучасну структуру економічного розвитку в світі, є явно недостатнім;

– по-третє, неефективне використання кредитних ресурсів, особливо в частині фінансування інноваційних проектів, оскільки більша частина акумульованих фінансовим сектором грошових коштів має короткочасний характер, визначаючи спрямування банківських кредитів на короткострокові фінансові вкладення;

– по-четверте, недостатня фінансова підтримка з боку держави, хоча, як показує досвід розвинутих країн, без підтримки інноваційної діяльності саме ресурсами держави, яка здатна забезпечити належні масштаби коштів, потрібних для реалізації наукових розробок, особливо в частині фундаментальних досліджень, нині обійтися практично неможливо;

– по-п'яте, складнощі процесу доведення самих інновацій до стадії кінцевого ринкового продукту, здатного зацікавити інвестора (в тому числі іноземного), що попри відсутність фінансування або гарантій з боку держави та низький рівень участі фінансових установ істотно обмежує можливості практичного втілення інноваційних ідей.

Отже, можна констатувати той факт, що сучасний розвиток інноваційних процесів у всіх галузях економіки України знаходиться поки на дуже низькому рівні. Про це свідчать невисокі показники рівня інноваційної активності, обсягів витрат на технологічні інновації та їх результативність, недостатнє використання наукового потенціалу країни, нерозвиненість інноваційної інфраструктури. Особливо негативне значення мають показники, що характеризують рівень впровадження інновацій на промислових підприємствах в Україні (табл. 2).

Як впливає із даних, наведених у табл. 2, питома вага промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, навіть іще нижча, аніж за галузями економіки загалом, що виглядає як нонсенс, оскільки саме промисловість зазвичай концентрує в собі основний науково-технічний потенціал країни. А такі низькі показники інноваційної активності (на рівні 14%) скоріше відображають багаторічну практику реалізації деструктивної державної економічної політики, що призвела до підриву позицій промисловості як основи основ стабільного економічного розвитку країни, у результаті чого питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва становить 0,7%.

Таблиця 2

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Питома вага промислових підприємств, що займалися інноваціями, %	12,8	13,6	13,6	12,1	15,2	16,6	14,3
Впроваджено нових технологічних процесів	2510	2188	1576	1743	1217	3489	1831
– у т. ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	517	554	502	447	458	748	611
Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	3238	3403	3138	3661	3136	4139	2387
– з них нові види техніки	897	942	809	1314	966	1305	751
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	3,8	3,3	3,3	2,5	1,4	–	0,7

Джерело: наведено за [20].

Ключовим фактором, що впливає на таку ситуацію, є недостатність грошових ресурсів у підприємств задля реалізації відповідних стратегій інноваційного розвитку, адже визначальною умовою успішності кожного інноваційного процесу є забезпечення його повноцінного фінансування. Тому саме обмеженість обсягів власних коштів і об'єктивні труднощі у залученні сторонніх фінансових ресурсів інвесторів зазвичай є головними причинами низького ступеня інноваційної активності підприємств в Україні (табл. 3).

Як видно із наведених у таблиці 3 даних, головним джерелом фінансування інноваційної активності промислових підприємств (біля 85%) є їхні власні кошти попри надзвичайно низькі обсяги залучень ресурсів від іноземних інвесторів (1,2%) та незначну активність державного бюджету (2,5%) у процесі стимулювання інновацій. Так само незначна частка у фінансуванні інноваційних проектів припадає на інші джерела (11,8%), котрі відображають ресурси, акумульовані передусім у фінансовому секторі економіки.

**Джерела фінансування інноваційної
діяльності промислових підприємств, млн. грн.**

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1.	Власні джерела	7585,6	7335,9	6973,4	6540,3	13427,0	22036,0	7704,1
2.	Державний бюджет	149,2	224,3	24,7	344,1	55,1	179,0	227,3
3.	Іноземні інвестори	56,9	994,8	1253,2	138,7	58,6	23,4	107,8
4.	Інші джерела	6542,2	2925,6	1311,3	672,8	273,0	991,1	1078,3
Загальна сума витрат		14333,9	11480,6	9562,6	7695,9	13813,7	23229,5	9117,5

Джерело: наведено за [20].

Таким чином, наявність в країні ефективно діючого механізму спрямування фінансових ресурсів на інноваційні проекти можна вважати одним із ключових факторів успішного економічного розвитку. При цьому зарубіжна практика розвинутих країн-лідерів у запровадженні інновацій свідчить, що такий механізм зазвичай охоплює два рівні – макроекономічний та мікроекономічний, відображаючи інституційні засади функціонування національної економіки, структуру банківської системи і особливості та інструменти фінансового ринку.

Макроекономічний рівень передбачає державне фінансування і створення сприятливих умов для розвитку інноваційного бізнесу, тобто участь держави у підтримці інноваційного розвитку може мати як прямий, так і опосередкований характер. Пряма участь означає безпосередню фінансову підтримку за рахунок бюджетних коштів, що широко використовується у світовій практиці і може набувати форм як прямого фінансування інноваційних компаній, так і здійснюватися за допомогою надання субсидій, позик на пільгових умовах, грантів, а також надання гарантій відшкодування частини вкладених інвесторами коштів. Опосередкована підтримка державою інноваційного розвитку може охоплювати самі різноманітні важелі та інструменти державної економічної політики, включаючи надання прав на прискорену амортизацію, пільгове оподаткування компаній, задіяних в інноваційній сфері, формування мережі фондів венчурного капіталу, зниження чи відміна мита на імпорт сучасного обладнання і устаткування.

На мікроекономічному рівні важливим аспектом фінансування інновацій є створення сприятливих умов для підвищення ролі банківської системи у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку економіки. Саме кошти комерційних банків можуть розглядатися в якості альтернативи до державної фінансової підтримки інноваційних проектів, однак для досягнення цієї мети необхідною є розробка цілого

комплексу заходів щодо підвищення зацікавленості банківської системи у кредитуванні інновацій.

Сучасний етап економічного розвитку України відображає недостатній рівень організації й функціонування небанківських кредитно-фінансових установ, а тому саме банківська система може виступати єдиним інституційним елементом інноваційної інфраструктури, що володіє належним організаційним, технологічним і фінансовим потенціалом, достатнім для акумулювання і перерозподілу тих інвестиційних ресурсів, які необхідні для активізації інноваційного процесу в масштабах всього національного господарства. Саме у цій якості комерційні банки можуть розглядатися як основний ринковий інститут, що виступає організаційною і фінансовою основою генерування інноваційних процесів в економіці України.

Ключова роль банківської системи в інноваційному розвитку економіки, окрім їх фінансового потенціалу, визначається також цілим рядом вагомих переваг банків у порівнянні з іншими учасниками фінансового ринку. Зокрема, йдеться про: здатність банківських установ до реалізації індивідуального підходу до клієнтів, заснованого на виявленні та моніторингу їхніх потреб; можливості прийняття підвищених ризиків, що притаманні кредитуванню інноваційних проектів, в силу більшої диверсифікації кредитного портфеля і широкого набору інструментів ризик-менеджменту; наявність методик і навичок проектного аналізу; володіння гнучкими інвестиційними та кредитними технологіями; наявність досвіду взаємодії з міжнародними та іноземними фінансовими організаціями, органами державної влади, цільовими фондами, а також практика взаємодії на міжбанківському ринку, що важливо для розвитку ринку синдікованих кредитів.

Необхідно наголосити, що у загальній системі фінансових посередників саме банківські установи володіють найбільш розвиненою інфраструктурою та кваліфікованим персоналом. Крім того, комерційні банки займають унікальну позицію у сфері акумулювання необхідної економічної інформації, часто володіючи відомостями, недоступними для інших економічних суб'єктів. Тому банки здатні відігравати вирішальну роль у процесі мобілізації ресурсів, виступаючи у якості інвесторів (а в ряді випадків і гарантів) здійснюваних інноваційних заходів. З-поміж усіх інститутів фінансового ринку саме комерційні банки мають найбільш потужну ресурсну базу, а отже вони природно та в силу специфіки своєї діяльності зацікавлені у поверненні кредитів і відповідно у здійсненні добросовісної експертної оцінки інноваційних проектів та отриманні ефективних результатів від інвестування коштів у ці проекти.

Утім в сучасних умовах банківські кредити обслуговують переважно фінансування споживчого попиту населення, темпи зростання кредитів якому у кілька разів перевищують темпи росту кредитів підприємствам. Крім того, головне спрямування кредитної політики банків щодо обслуговування підприємств визначається передусім їхніми поточними потребами у формуванні оборотного капіталу (особливо у сфері торгівлі), про що свідчить не лише динаміка абсолютних сум коштів, котрі відображають масштаби банківських кредитних вкладень, але і строкова структура їхнього розміщення, у якій абсолютну перевагу мають саме короткострокові кредити (табл. 4).

Динаміка показників кредитної активності банків України, млн. грн.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кредити, надані комерційними банками підприємствам:									
– залишки на кінець періоду	500961	575545	605425	691903	778841	787795	822114	829932	859740
– зміна в річному обчисленні, %	8,4	14,9	5,2	14,3	12,6	1,2	4,4	0,9	3,6
Структура кредитів, наданих банками підприємствам за строками:									
– до 1 року	208201	251298	296547	358812	339631	387900	306002	354989	413695
– від 1 до 5 років	224112	244410	235171	247827	333646	289883	353748	288950	278126
– понад 5 років	68647	79837	73707	85264	105564	110012	162364	185993	167920
Кредити, надані комерційними банками фізичним особам:									
– залишки на кінець періоду	209538	201224	187629	193529	211215	174869	163333	174182	201102
– зміна в річному обчисленні, %	-13,1	-4,0	-6,8	3,1	9,1	-17,2	-6,6	6,6	15,4

Джерело: наведено за [8; 23].

Представлена у табл. 4 динаміка показників структури кредитного портфеля комерційних банків в Україні свідчить про те, що банківські установи поки не відіграють істотної ролі у вирішенні пріоритетних завдань щодо стимулювання інноваційного розвитку та модернізації реального сектора економіки, адже лівова частка кредитного портфеля банків спрямовується на коротко- і середньострокові кредити, що складають понад 80% загального обсягу кредитів, наданих підприємствам реального сектора. Однак кредитування інноваційних проектів потребує саме довгострокового інвестування ресурсів, котрі у сучасній структурі кредитних вкладень банків становлять менш як 20%.

Про низький рівень участі комерційних банків у фінансуванні інноваційного розвитку може свідчити також галузева структура кредитного портфеля, що відображає вкладення банківських ресурсів передусім у сфери зі швидким оборотом капіталу, а не на галузі, що можуть стати основою створення доданої вартості та стимулювання розвитку вітчизняної економіки на інноваційній, довготривалій основі (рис. 1).

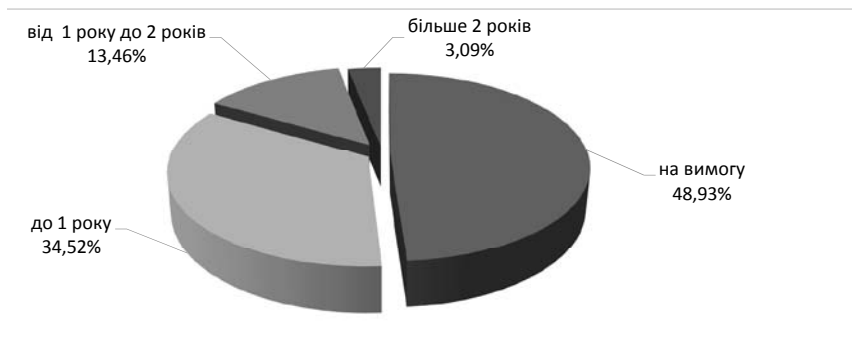

Рис. 1. Галузева структура кредитного портфеля комерційних банків України за станом на 1.01.2019 р. [8]

Як видно із наведених на діаграмі даних, найбільша частка у кредитному портфелі комерційних банків належить кредитам, що надходять до сфер оптової та роздрібної торгівлі, котрі нарівні з операціями з нерухомим майном, які також можна прирівняти до торгівлі, становлять 42% від загального обсягу банківських кредитів. А це аж ніяк не може сприяти створенню надійної довгострокової бази для стійкого, тривалого економічного зростання шляхом інвестування коштів у переробну промисловість та стимулювання інноваційної активності. Крім того, переважна більшість дорогих угод у торгівлі припадає передусім на купівлю імпортованої продукції в силу відсутності розвинутого внутрішнього ринку та розгорнутих належним чином виробничих потужностей, що характеризує фактичне спрямування банківських ресурсів на фінансування іноземних виробників та інновацій за кордоном.

Серед головних причин такої ситуації, що визначає низький рівень розвитку кредитування банками інноваційних проектів, слід назвати достатньо короткий горизонт інвестування та високі ризики вкладення коштів у інноваційну діяльність. Проте підприємства, що реалізують інноваційні проекти, потребують саме довгострокових банківських кредитів, оскільки отримання доходу від завершеного проекту можливе лише після порівняно тривалого проміжку часу, що охоплює період від початкових наукових досліджень і розробок до виходу на ринок готової продукції, а саме у цей період підприємства можуть відчувати гостру нестачу грошових ресурсів на поповнення оборотних коштів і формування необоротних активів.

З іншого боку, комерційні банки мають достатньо обмежені можливості надавати підприємствам довгострокові кредити на інноваційні проекти з огляду на відсутність довгострокових кредитних ресурсів і жорсткі процедури оцінки кредитних ризиків. Ресурсна база банків формується в умовах відсутності або обмеженості доступу більшості з них до зовнішніх ринків і структурного дефіциту ліквідності. Крім того, волатильність на валютному ринку і значний ступінь недовіри до банківської системи не дозволяють банкам залучати кошти підприємств і населення на депозити із тривалими термінами зберігання. Тому основою ресурсної бази комерційних банків нині є саме короткострокові депозити фізичних і юридичних осіб (рис. 2).

Рис. 2. Строкова структура депозитів, залучених комерційними банками України за станом на 1.01.2019 р. [8]

Як видно із наведеної структури депозитного портфеля комерційних банків України, основна частина залучених банками ресурсів належить депозитам на вимогу і строком до 1 року, що становить понад 83% всіх залучених коштів, а частка довгострокових депозитів у загальному обсязі акумульованих банками ресурсів перебуває на рівні 3%, що є мізерною величиною для активізації інвестиційного потенціалу банківської системи і скільки-небудь вагомого впливу на стимулювання інноваційної діяльності. У зв'язку із цим банки не в змозі у достатньому обсязі фінансувати довгострокові активи за рахунок короткострокових пасивів з тим, щоб не спричинити проблем із власною ліквідністю і платоспроможністю. В іншому випадку видача довгострокових кредитів за рахунок короткострокових ресурсів може рано чи пізно викликати дестабілізацію фінансових ринків унаслідок підриву ліквідності не лише окремих комерційних банків, але й банківської системи загалом. Саме тому, як свідчить офіційна статистика [20], в Україні за рахунок банківських кредитів фінансується фактично лише порядку 6% інноваційних проектів.

Отже попри те, що банківський сектор може виступати перспективним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств, на практиці загальні тенденції сучасного розвитку кредитних операцій вітчизняних банків свідчать про незначну роль банківського кредиту у її фінансовому забезпеченні. Річ у тім, що банківські установи розглядають фінансування інновацій у порівнянні з кредитуванням потреб в оборотному капіталі й споживчим кредитуванням як значно більш ризиковане, і такий

підхід має на сьогодні досить вагомі підстави, адже сфера інновацій у нашій країні справді пов'язана із досить високими і різноманітними ризиками.

А тому з метою активного залучення банківської системи до механізму стимулювання інноваційних процесів необхідним є забезпечення цілого ряду інституційних та економічних умов, серед яких можна відзначити такі:

- створення дієвої системи довгострокового рефінансування;
- розвиток правової бази та державної підтримки синдикуваного кредитування;
- зміни у механізмі банківського регулювання і нагляду;
- реалізація заходів щодо збільшення строків ресурсної бази банківського сектора;
- створення системи гарантування для інноваційного кредитування;
- формування належної нормативної бази щодо сек'юритизації довгострокових інноваційних кредитів банків;
- застосування ряду преференцій і пільг щодо банків, які надають кредити на інноваційні цілі;
- формування належного набору кредитних продуктів, які забезпечують потреби інноваційної діяльності;
- визначення специфіки умов і методів надання банківських кредитів на реалізацію інноваційних проектів;
- активізація проектного фінансування у якості інструменту здійснення інновацій.

Як свідчить зарубіжний досвід (наприклад, Японії), активізація банківського кредитування інноваційної діяльності може стимулюватися через оптимізацію відповідної системи рефінансування комерційних банків центральним банком при жорсткому контролі її цільової спрямованості. У цьому зв'язку необхідним слід вважати створення такої системи цільового рефінансування банків, яка б передбачала сприяння у формуванні їх довгострокової ресурсної бази за зниженою процентною ставкою під участь у реалізації схвалених державою інноваційних програм, що пройшли незалежну експертизу.

Використання синдикуваного кредитування також добре зарекомендувало себе у зарубіжній банківській практиці як інструмент фінансування великих інноваційних проектів, диверсифікації кредитних ризиків для банків та здешевлення кредитних ресурсів для позичальника. У вітчизняних умовах активний розвиток такого напрямку кредитної активності стримується низьким ступенем взаємної довіри банківських установ, а отже перспективною слід вважати участь у синдикуваному кредитуванні інновацій передусім державних банків не лише як організаторів, але і як гарантів виконання відповідних інноваційних проектів. Активне використання синдикуваного кредитування може сприяти подоланню обмеженості довгострокових ресурсів банків і невисокого рівня їх капіталізації як факторів, що стримують розвиток кредитування інноваційної діяльності. При цьому комерційні банки можуть відігравати роль локальних центрів із ініціювання синдикуваних кредитів, виконуючи також функції моніторингу ринку інноваційних проектів, оцінки їх інноваційного потенціалу та підбору інших придатних за можливостями банків для участі в синдикатах.

Щодо існуючого механізму банківського регулювання і нагляду, то засадничі принципи регулювання ліквідності банків та обмеження кредитного ризику, не ставлячи під загрозу фінансову стійкість банківської системи, мають враховувати

можливості участі банків у фінансуванні інновацій у тому разі, якщо відповідні проекти пройшли належну науково-технічну експертизу та підтримані на державному рівні. У цьому контексті слід розглянути можливість перегляду порядку створення резервів за позиками. Йдеться про запровадження особливого порядку формування резервів для кредитів, спрямованих на інноваційні цілі, з урахуванням тривалості заходів, що кредитуються, та ступеня участі банку у реалізації відповідних проектів.

Заходи щодо збільшення строків ресурсної бази банківської системи визначають можливість комерційних банків здійснювати довгострокове кредитування без загрози для власної ліквідності та фінансової стійкості. Цілком очевидно, що реалізація таких заходів лежить більшою мірою у макроекономічній площині та визначається загальним рівнем довіри економічних агентів до банківської системи, а також стабільністю та передбачуваністю динаміки інфляції, валютно-курсової та процентної політики Національного банку.

Важливим напрямом активізації інноваційного банківського кредитування є створення належної системи гарантування для реалізації відповідних проектів. У цьому зв'язку може бути доцільним утворення державою за участю міжнародних фінансових організацій на національному рівні фонду гарантування інноваційно-інвестиційних проектів. При цьому надання державних гарантій у розмірі до двох третин від суми кредиту цілком спроможне збільшити кредитну активність комерційних банків, забезпечивши їх адекватну відповідальність за належний вибір інноваційного проекту, а також знизивши ціну самого кредитування через зменшення відповідних ризиків унаслідок наявності державних гарантій. Як показує досвід розвинених країн, державне гарантування фінансування інновацій виступає ефективним інструментом впливу на інноваційний розвиток економіки загалом. При цьому гарантії можуть надаватися як у повному, так і в частковому розмірі, що дозволяє банку відшкодувати хоча б частину втрат від можливого невдалої участі у інноваційному проекті. Втім надання гарантій повинно проводитися на конкурсній основі, а пріоритет має віддаватися тим проектам, які становлять найбільший потенціал для розвитку інновацій, маючи багатогалузевий та багатоцільовий характер застосування.

З метою зниження кредитного ризику у процесі активізації участі банків у реалізації інноваційних проектів можуть бути також розглянуті заходи щодо застосування сек'юритизації довгострокових інноваційних кредитів банків, задля чого потрібно сформувати належну нормативну базу. Це дозволило б використовувати такий специфічний спосіб управління кредитним ризиком комерційного банку, який передбачав би випуск цінних паперів, джерелом платежів за якими слугують надані банком групи однорідних кредитів. Усвідомлення широких можливостей, що відкриваються перед позичальниками і кредиторами при сек'юритизації банківських активів може стати вагомою підставою для розвитку даної сфери діяльності з трансформації неринкових зобов'язань банків на ринкові [11].

Не менш важливим напрямом державної економічної політики щодо активізації інновацій слід вважати застосування певних преференцій і пільг щодо банків, які надають кредити на інноваційні цілі. Практика розвинених країн свідчить про те, що для стимулювання банківського кредитування пріоритетних інноваційних проектів можуть активно використовуватися різноманітні механізми державного гарантування

банківських позичок. Отримуючи дані гарантії, банки можуть сплачувати державі спеціальну ризикову премію у розмірі невеликих процентів від негарантованої частини кредиту, яку вони включають у процентні платежі. Особливо важливе значення такого роду гарантії мають для ризикованих інноваційних проектів малого і середнього бізнесу, що потребують кредитування на довготривалі терміни і за нормальних обставин мають труднощі із залученням звичайних кредитів комерційних банків.

Крім того преференції, спрямовані на активізацію кредитування інноваційної діяльності, могли б включати пільгове оподаткування банківського прибутку, отриманого від інноваційних напрямів інвестування коштів комерційними банками. Величину пільг можна розрахувати на основі прогнозу збільшення надходжень податків від одержувачів таких кредитів після завершення реалізації інноваційних проектів. При цьому дієвість пільг визначається їх поєднанням із системою ефективних санкцій, що застосовуються при порушенні умов їх отримання.

В умовах розвинутих ринкових відносин банківські кредити є одним із найважливіших джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств на всіх стадіях розвитку, адже банки мають для цього не лише істотний потенціал, здатний забезпечувати фінансовими ресурсами потреби учасників інноваційної діяльності, але і спроможні інтегрувати інтереси усіх груп учасників інноваційного ринку – від розробки і планування проектів до споживання кінцевої продукції. Це визначає можливості банків із формування належного набору кредитних продуктів, котрі б були максимально адекватними до різних потреб клієнтів, що визначаються участю банків у кредитуванні або окремих стадій життєвого циклу інновацій – науково-дослідних розробок, промислового освоєння інновацій та реалізації кінцевої продукції, або участю у фінансуванні усього життєвого циклу проекту. Кредити банку для фінансування інноваційної діяльності підприємств можуть використовуватися безпосередньо у вигляді інвестиційних (довгострокових) позик, лізингу і форфейтингу, або опосередковано – у вигляді банківських гарантій за позиками інших кредиторів.

Крім того, специфіка кредитування комерційними банками інноваційної діяльності визначається також підвищеним рівнем вимог до банківських методик виявлення і оцінки ступеня ризиків, притаманних даному виду активів банків. Вочевидь йдеться не лише про загальні економічні та бізнесові ризики, але і про особливу специфіку даної сфери діяльності, що вимагає від банків можливого проведення комплексної експертизи інновацій із залученням на договірній основі висококваліфікованих фахівців саме в необхідній галузі знань.

Потребують своєї специфіки також безпосередні умови і методи надання банківських кредитів на реалізацію інноваційних проектів. У даному випадку йдеться про: використання специфічної техніки видачі та погашення позик, в тому числі рамоквих кредитних ліній; відзначення у кредитному договорі ряду застережень, пов'язаних з обмеженнями щодо строків і умов управління грошовими потоками позичальника і контролем за його діяльністю банком; застосування виваженого підходу до визначення ціни кредиту і можливостей застосування плаваючих процентних ставок з огляду на підвищену ризикованість інноваційного проекту, наявність державних гарантій, а також заходи, вжиті самим банком щодо мінімізації, розподілу і компенсації ризиків; запровадження спеціальних механізмів зниження ризиків, заснованих на

комплексному застосуванні забезпечення кредитів у вигляді застави та встановлення мінімальної частки власного капіталу підприємства-інноватора у здійснюваному проєкті.

Слід відзначити, що одним із головних економічних завдань у процесі вибору належних кредитних продуктів для фінансування банками інноваційних проєктів є визначення конкретної величини фінансових ресурсів, необхідних для інноваційної діяльності, адже навіть найретельніші розрахунки економічної ефективності та очікуваних фінансових результатів не можуть гарантувати належну віддачу від вкладених в інновації ресурсів, а тому не здатні відобразити всіх аспектів зацікавленості банків як потенційних інвесторів у реалізації того чи іншого проєкту.

Для вирішення цієї проблеми окремо може бути розглянуто зарубіжний досвід активізації участі банківської системи у розвитку інноваційної діяльності, що свідчить про ефективне застосування проєктного фінансування в якості прогресивного інструменту, який включає сукупність заходів, спрямованих на залучення грошових коштів та матеріальних засобів під активи і грошові потоки підприємства, що реалізує інноваційну діяльність. Спершу роль банків у проєктному фінансуванні була допоміжною – як постачальника грошових ресурсів, у зв'язку із чим вони мали опосередкований контроль над проєктами. Однак поступово, користуючись своїм провідним становищем у ринковій системі та накопичуючи у ході кредитування проєктів інформацію і кваліфіковані кадри, банки отримали можливість контролювати проєкти і навіть впливати на перебіг їхнього виконання, наприклад, шляхом впливу на склад учасників проєктів, розподілу між ними ризиків, а отже почали відігравати провідну роль у системі проєктного фінансування.

Слід наголосити, що в сучасних умовах комерційні банки у розвинутих країнах можуть виступати навіть ініціаторами проєктних циклів компаній, забезпечуючи прийнятний рівень кредитного ризику. При цьому банки, застосовуючи продукти з ініціювання інноваційних проєктів, можуть виступати їх організаторами, ризик-менеджерами і консультантами. У цьому випадку об'єктом вкладення коштів інвесторів виступає конкретний інноваційний проєкт, а не виробничо-господарська діяльність підприємства загалом. Тому нині проєктне фінансування слід розглядати уже не просто як один із способів розміщення комерційними банками ресурсів, але вже як комплексний банківський продукт, що дозволяє банкам максимально враховувати специфіку інноваційної діяльності підприємств та, впливаючи на управлінські рішення, покращувати показники самих проєктів.

Таким чином, система вказаних заходів, реалізованих як на макро-, так і на мікрорівні, загалом має сприяти формуванню оптимального бізнес-середовища, у якому банківська система має ширші можливості щодо активізації кредитування інноваційної діяльності підприємств за прийняттого рівня ризику. Завдяки цьому банківські установи можуть отримати належні стимули щодо формування власної кредитної політики уже із врахуванням інноваційної сфери економіки як привабливого напрямку розміщення грошових ресурсів, під який банками можуть бути розроблені належні кредитні продукти, специфіка яких власне і визначає активізацію банківського кредитування інноваційної діяльності. Така специфіка визначається обранням банківськими установами адекватних пріоритетів при виборі напрямів розміщення

ресурсів у ті інноваційні проекти, які найбільшою мірою відповідають високим стандартам якості кредитного портфеля банків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Перехід до стійкого зростання вітчизняної економіки можливий лише за умови створення повноцінної національної інноваційної системи, всі складові частини якої – наука, інновації та нові технології – узгоджені між собою, а результати її діяльності захищені на законодавчому рівні й створюють стійкі конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Визначальною умовою ефективності цієї системи та успішного розвитку інноваційної діяльності є її фінансове забезпечення, що сприяє підвищенню ділової активності та є найважливішою умовою виживання підприємств в ринковій економіці.

Від рівня фінансування наукових досліджень залежить поліпшення фінансово-економічних показників діяльності підприємств, підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється, зростання продуктивності праці, що в кінцевому результаті відображається на показниках ділової активності та ефективності виробництва. Відповідно це має сприяти трансформації джерел фінансування інвестицій та поступовому переходу від державного фінансування до широкого залучення коштів бізнесу і банківського сектора при реалізації інноваційно-інвестиційної діяльності.

Саме банківській системі має належати ключова роль в активізації інноваційної діяльності підприємств, що за умови реалізації комплексу організаційно-економічних заходів на макро- і мікрорівні може сприяти виведенню країни на якісно новий, інноваційний шлях розвитку. За таких обставин комерційні банки можуть виступати активними фінансовими учасниками інноваційного процесу, у якому банківський капітал виявляє суттєвий вплив на розвиток реального сектора економіки. Тому радикальне підвищення частки високотехнологічної продукції у сукупному обсягові виробництва, структурна перебудова реального сектора і подолання технологічного відставання нашої країни неможливі без зміни кредитно-інвестиційної стратегії банківського сектора. За таких обставин державі за допомогою власних регулятивних інструментів слід усіляко заохочувати і підтримувати керовану і спрямовану кредитну експансію банків, здійснювану з метою модернізації та інноваційного розвитку економіки.

Разом з тим Україна зуміє вийти на інноваційний шлях розвитку лише тоді, коли інновації стануть основою функціонування всіх компонентів системи ринкового господарювання: формування структури виробництва і його технічної бази, вдосконалення систем управління, розвитку людського фактора виробництва. Тому перспективами подальших досліджень мають стати теоретичні напрацювання комплексу заходів щодо посилення впливу фінансового сектора на структурні зміни національної економіки та підвищення ролі державної економічної політики у стимулюванні інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Антонюк Л. Л. *Інновації : теорія, механізм розробки та комерціалізації : Моногр. / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.*

2. Белова Л. Г. *Инновации в мировой экономике* / Л. Г. Белова. – М. : Изд-во Кнорус, 2018. – 148 с.
3. Біловодська О. А. *Аналіз і чинники активізації інноваційної діяльності промислових підприємств регіонів України* / О. А. Біловодська // *Молодий вчений*. – 2017. – №4. – С. 592–598.
4. Владимир О. *Роль банківських установ у фінансуванні інноваційного розвитку економіки України* / О. Владимир // *Соціально-економічні проблеми і держава*. – 2013. – Вип. 2 (9). – С. 34–43.
5. Возняк Г. В. *Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні : моногр.* / Г. В. Возняк, А. Я. Кузнєцова. – К. : УБС НБУ, 2007. – 183 с.
6. Галкин Д. Э. *Роль коммерческих банков в инновационном развитии экономики* / Д. Э. Галкин // *Вестник ТГУ*. – Вып. 8 (76). – 2009. – С. 61–68.
7. Геєць В. М. *Інноваційні перспективи України : моногр.* / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с.
8. *Грошово-кредитна та фінансова статистика* / Національний банк України : Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65833&cat_id=44578.
9. Гэлбрейт Дж. К. *Новое индустриальное общество. Избранное* / Дж. К. Гэлбрейт. – М. : Эксмо, 2008. – 1200 с.
10. Дзюблюк О. В. *Монетарна політика як ключовий важіль реалізації антикризових заходів в економіці* / О. В. Дзюблюк // *Банківська справа*. – 2017. – №1. – С. 3–26.
11. Дзюблюк О. В. *Особливості сек'юритизації у механізмі управління кредитним ризиком банківської діяльності* / О. В. Дзюблюк // *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. – 2009. – №2. – С. 45–56.
12. Друкер П. *Бизнес и инновации* / П. Друкер. – М. : Изд-во Вильямс, 2018. – 432 с.
13. *Економічна статистика* / Національні рахунки : – Державна Служба Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Єпіфанова І. Ю. *Аналіз фінансового забезпечення інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у сучасних умовах* / І. Ю. Єпіфанова // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. – 2012. – № 722. – С. 65–70.
15. *Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 4 липня 2002 року* // *Відомості Верховної Ради України*. – 2002. – № 36. – С. 266.
16. Ілляшенко С. М. *Управління інноваційним розвитком промислових підприємств : моногр.* / С. М. Ілляшенко, О. А. Біловодська. – Суми : Університетська книга, 2010. – 281 с.
17. Ковалев Ю. Ю. *Инновационный сектор мировой экономики: понятия, концепции, индикаторы развития* / Ю. Ю. Ковалев. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2016. – 180 с.
18. Маршалл А. *Основы экономической науки* / А. Маршалл. – М. : Эксмо, 2007. – 832 с.

19. Микитюк П. П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємств : моногр. / П. П. Микитюк. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 296 с.
20. Наукова та інноваційна діяльність України за 2017 рік : Державна служба статистики України. – К., 2018. – 178 с.
21. Орлов О. О. Актуальні питання комплексного оцінювання інноваційної діяльності промислових підприємств : моногр. / О. О. Орлов, О. І. Гончар, С. В. Ковальчук, Є. Г. Рясних. – Хмельницький : ХНУ, 2017. – 553 с.
22. Основні засади грошово-кредитної політики на 2017 рік та середньострокову перспективу : Рада Національного банку України [Електронний ресурс] / Національний банк України: Офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=41556547>.
23. Річний звіт Національного банку України за 2017 рік [Електронний ресурс] / Національний банк України : Офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу : <https://annualreport2017.bank.gov.ua/>.
24. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. А. Шумпетер. – М. : Эксмо, 2007. – 864 с.
25. *Global Innovation Index 2018 : Energizing the World with Innovation*. – Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent. – 11th edition. – Cornell University, INSEAD, and WIPO, 2018. – 385 P.

References

1. Antoniuk L. L., Poruchnyk A. M., Savchuk V. S. Innovatsii: teoriia, mekhanizm rozrobky ta komertsializatsii [Innovations: theory, mechanism of development and commercialization]. Kyiv: KNEU, 2003, 394 p. [in Ukrainian].
2. Belova L. G. Innovatsii v mirovoy ekonomike [Innovations in the global economy]. Moscow: Izd-vo Knorus, 2018, 148 p. [in Russian].
3. Bilovodska O. A. Analiz i chynnyky aktyvizatsii innovatsiinoi diyalnosti promyslovykh pidpriemstv regioniv Ukrainy [Analysis and factors of accelerating innovation activities of industrial enterprises in Ukraine's regions]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 2017, No. 4, p. 592-598 [in Ukrainian].
4. Vladymyr O. Rol bankivskykh ustanov u finansuvanni innovatsiinogo rozvytku ekonomiky Ukrainy [The role of banking institutions in financing innovative development of the Ukraine's economy] *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava – Socio-Economic Problems and the State*, 2013, Issue 2 (9), p. 34-43 [in Ukrainian].
5. Vozniak H. V., Kuznetsova A. Ya. Innovatsiina diialnist promyslovykh pidpriemstv ta sposoby yii finansuvannia v Ukraini [Innovation activity of industrial enterprises and ways of its financing in Ukraine]. Kyiv: UBS NBU, 2007, 183 p. [in Ukrainian].
6. Galkin D. E. Rol kommercheskih bankov v innovatsionnom razvitii ekonomiki [The role of commercial banks in the innovative development of the economy]. *Vestnik TGU – The Bulletin of Tomsk State University*, Issue 8 (76), 2009, p. 61-68. [in Russian].

7. Heiets V. M., Semynozhenko V. P. Innovatsiini perspektyvy Ukrainy [Innovative perspectives of Ukraine: monograph] Kharkiv: Konstanta, 2006, 272 p. [in Ukrainian].
8. Hroshovo-kredytna ta finansova statystyka [Monetary and financial statistics]. Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine], from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65833&cat_id=44578 [in Ukrainian].
9. Galbraith, J. K. Novoye industrialnoye obshchestvo. Izbrannoye [The New Industrial State]. Moscow: Eksmo, 2008, 1200 p. [in Russian].
10. Dziubliuk O. V. Monetarna polityka yak kliuchovyi vazhil realizatsii antykrizovykh zakhodiv v ekonomitsi [Monetary policy as a key lever for implementing anti-crisis measures in the economy]. Bankivska sprava – Banking, 2017, No. 1, p.3-26. [in Ukrainian].
11. Dziubliuk O. V. Osoblyvosti sekiurytyzatsii u mekhanizmi upravlinnia kredytnym ryzykom bankivskoi diialnosti [Features of securitization in the mechanism of credit risk management of banking activities] Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu – The Herald of Ternopil National Economic University, 2009, No. 2, p. 45-56. [in Ukrainian].
12. Drucker P. F. Biznes i innovatsii [Business and innovations] Moscow: Izd-vo Vilyams, 2018, 432 p. [in Russian].
13. Ekonomichna statystyka / Natsionalni rakhunky [Economic statistics / National accounts]. Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine], from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
14. Yepifanova I. Yu. Analiz finansovoho zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti vitchyznianskykh pidpriemstv u suchasnykh umovakh [Analysis of financial support of innovative activity of domestic enterprises in modern conditions]. Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnikha" – Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic", 2012, No. 722, p. 65-70. [in Ukrainian].
15. Zakon Ukrainy "Pro innovatsiinu diyalnist" № 40-IV vid 4.07.2002 [Law of Ukraine "On Innovation Activity No. 40-IV of 4 July 2002]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – The Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, 2002, No. 36, p.266. [in Ukrainian].
16. Illiashenko S. M., Bilovodska O. A. Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom promyslovykh pidpriemstv [Management of innovative development of industrial enterprises]. Sumy: Universytetska knyha, 2010, 281 p. [in Ukrainian].
17. Kovalev Yu. Innovatsionnyii sektor mirovoi ekonomiki: ponyatiia, kontseptsii, indykatory razvitiya. [Innovative sector of the world economy: concepts, terms, development indicators] Ekaterinburg: izd-vo Ural. un-ta, 2016, 180 p. [in Russian].
18. Marshall A. Osnovy ekonomicheskoi nauki [Principles of Economics]. Moscow: Eksmo, 2007, 832 p. [in Russian].
19. Mykytiuk P. P. Analiz vplyvu investytsii ta innovatsii na efektyvnist hospodarskoi diialnosti pidpriemstv [Analysis of influence of investments and innovations on the efficiency of economic activity of enterprises]. Ternopil: Ekonomichna dumka, 2007, 296 p. [in Ukrainian].

20. Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy za 2017 rik [Scientific and innovative activity of Ukraine for 2017]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine], Kyiv, 2018, 178 p. [in Ukrainian].
21. Orlov O. O., Honchar O. I., Kovalchuk S. V. et al. Aktualni pytannia kompleksnoho otsiniuvannia innovatsiinoi diialnosti promyslovykh pidpriemstv [Current issues of complex evaluation of innovative activity of industrial enterprises]. KhNU, 2017, 553 p. [in Ukrainian].
22. Osnovni zasady hroshovo-kredytnei polityky na 2017 rik ta serednostrokovu perspektyvu [The main principles of monetary policy for 2017 and the medium-term perspective], from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=41556547> [in Ukrainian].
23. Richnyi zvit Natsionalnoho banku Ukrainy za 2017 rik [Annual report of the National Bank of Ukraine for 2017], from <https://annualreport2017.bank.gov.ua/> [in Ukrainian].
24. Shumpeter J. A. Teoriia ekonomicheskogo razvitia. Kapitalizm, sotsializm i demokratiia [The Theory of Economic Development. Capitalism, Socialism and Democracy]. Moscow: Eksmo, 2007, 864 p. [in Russian].
25. Dutta S., Lanvin B., Wunsch-Vincent S. Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation. 11th edition. Cornell University, INSEAD, and WIPO, 2018, 385 p. [in English].

Редакція отримала матеріал 28 грудня 2018 р.